

تقابل‌های دوتایی در سوره‌ی مبارکه اللیل

مؤلفین: دکتر اشرف‌السادات موسوی لر

دکتر پروین بهارزاده

معصومه حبیبی افراختی

www.ketab.ir

حیبی افراتختی، معصومه، ۱۳۴۵-

تقابل‌های دوتایی در سوره مبارکه اللیل / اشرف‌السادات موسوی لر، پروین بهارزاده،
معصومه حیبی افراتختی

تهران: مرکب سپید، ۱۳۹۴

۲۴۱ ص: مصور

ISBN: 978-600-5459-00-5

شابک: ۵-۰۰-۵۴۵۹-۶۰۰-۹۷۸

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیپا
کتابخانه

قرآن--مسائل لغوی قرآن. سوره لیل قرآن--بررسی و شناخت

تقابل دوتایی (زبان‌شناسی)

۱۳۹۴ ت ۲۷ BPA

شماره کتابشناسی ۴۱۱۶۵۶۹

انتشارات مرکب سپید

تلفن: ۲۲۰۵۵۱۹۳

۰۹۱۲۵۱۳۷۶۲۶

www.morakab-e-sepid.com

دکتر اشرف‌السادات موسوی لر • دکتر پروین بهارزاده • معصومه حیبی افراتختی

چاپ اول ۱۳۹۴ • لیتوگرافی: گلپا گرافیک

صفحه‌آرا: مریم چاوشی نسب • شابک: ۵-۰۰-۵۴۵۹-۶۰۰-۹۷۸

تیراژ: ۵۰۰ •

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

چکیده

قرآن معجزه پیامبر اکرم(ص) منشوری باشکوه و دارای وجوه متعدد است که تاکنون از ابعاد گوناگون به آن نگریسته شده و مباحث علمی، هنری، ادبی و... بسیاری از آن مستخرج گشته است. یکی از این جستارها، بحث تقابل‌های دوتایی می‌باشد. تقابل‌های دوتایی مانند روح و جسم، معقولات و محسوسات، مرد و زن، شب و روز و ... از زمان باستان تا عصر حاضر از موضوعات مورد کنکاش فیلسوفان و انشمندان علم و ادب و هنر بوده است. برخی مانند افلاطون معتقدند در متقابلین علمی، دیگری برتری دارد؛ برخی (مانند دریدا) آن دو را دارای ارزش یکسان می‌شمارند؛ اما، آنها به تضاد میان الفاظ متقابل اشاره داشته و برخی دیگر با بیان نسبت کلی است. سه نوع تقابلی را نفی نموده‌اند. در این پایان‌نامه تقابل‌های دوتایی در سوره مبارکه آل‌لیل و کارکردهای هنری تقابل‌های دوتایی سوره آل‌لیل در کتیبه‌های آن با تأمل بر نسخ خطی قرآن کریم ارائه شده است. نتایج نشان‌دهنده آنست که عدد تقابل‌های دوتایی موجود در سوره آل‌لیل به هشت مورد می‌رسد. کارکردهای هنری این تقابل‌ها در کتیبه‌های سوره آل‌لیل شامل تطبیق یکی از قواعد خوشنویسی به نام قاعده‌ی اصول و تطبیق رنگ‌های نقوش، زمینه و کادر کتیبه با تقابل‌های دوتایی یافت شده در سوره آل‌لیل و سپس استخراج موسیقی مرتبط با سوره مبارکه آل‌لیل از طریق تطبیق رنگ تقابل‌های دوتایی سوره با نُت مخصوص هر رنگ می‌شود. به عنوان نمونه تقابل‌های دوتایی آل‌لیل با رنگ‌های متقابل لاجورد و طلایی، سرخ و سبز روشن، سفید و سیاه، آبی روشن و نارنجی، بنفش و زرد روشن (دنیای ممدوح)، زرد تیره و سبز تیره (دنیای مذموم) مطابقت دارد. تصاویر مندرج در پایان‌نامه از طریق عکاسی از نسخ خطی قرآن کریم و اسکن‌های موجود در موزه‌های مختلف ایران مانند موزه ملی قرآن کریم، کاخ موزه گلستان، موزه قرآن حضرت عبدالعظیم(ع) و موزه قرآن و نقایس آستان قدس رضوی به دست آمده است.

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات و مفاهیم پژوهش

۱-۱- مقدمه	۱
۲-۱- کلیات طرح	۴
۱-۲-۱- تبیین مسأله پژوهش	۴
۲-۲-۱- اهداف و ضرورت پژوهش	۴
۳-۲-۱- پرسش‌های پژوهش	۶
۴-۲-۱- فرضیه‌های پژوهش	۶
۵-۲-۱- چهارچوب تئری	۷
۶-۲-۱- پیشینه پژوهش	۷
۳-۱- مفاهیم و اصطلاحات	۹
۱-۳-۱- انواع لفظ	۹
۲-۳-۱- مفهوم‌شناسی تقابل	۱۱
۴-۱- انواع تقابل	۱۲
۱-۴-۱- انواع تقابل براساس صفات مشترک واج‌ها	۱۳
۲-۴-۱- انواع تقابل در معنی‌شناسی	۱۴
۳-۴-۱- انواع تقابل ساده‌ی منطقی	۱۶
۴-۴-۱- انواع تقابل زیباشناختی	۱۷
۵-۱- تقابل دوتایی	۲۴
۶-۱- انواع تقابل براساس مکتبهای ساختارگرا و فرمالیسم	۲۸

فصل دوم: انواع تقابل‌های دوتایی در سوره‌ی اللیل

۱-۲- متن سوره‌ی اللیل با ترجمه	۳۰
۱-۱-۲- ساختار صوری سوره اللیل	۳۱

- ۲-۲- تقابل لیل و نهار ۳۲
- ۲-۲-۱- لیل ۳۲
- ۲-۲-۲- نهار ۳۳
- ۲-۲-۳- فواید و شب و روز ۳۴
- ۲-۲-۴- انواع تقابل دوتایی در لیل و نهار بر اساس الفاظ متباین ۳۶
- ۲-۲-۵- انواع تقابل دوتایی در لیل و نهار بر اساس صفات مشترک
- واج‌ها و متغیرها ۳۷
- ۲-۲-۶- انواع تقابل دوتایی در لیل و نهار بر اساس تقابل معنایی ۳۸
- ۲-۲-۷- انواع تقابل دوتایی در لیل و نهار بر اساس تقابل ساده‌ی منطقی ۳۸
- ۲-۲-۸- انواع تقابل دوتایی در تقابل‌های دوتایی لیل و نهار ۳۸
- ۲-۲-۹- انواع تقابل دوتایی در لیل و نهار در مکتب‌های ساختارگرا و فرمالیسم ۳۹
- ۲-۳-۱- تقابل یَغشی و تَجَلّی ۳۹
- ۲-۳-۱-۱- یَغشی ۳۹
- ۲-۳-۲- تَجَلّی ۴۰
- ۲-۳-۳- انواع تقابل دوتایی در یَغشی و تَجَلّی بر اساس الفاظ متباین ۴۰
- ۲-۳-۴- انواع تقابل دوتایی در یَغشی و تَجَلّی بر اساس صفات مشترک
- واج‌ها (متغیرها) ۴۱
- ۲-۳-۵- انواع تقابل دوتایی در یَغشی و تَجَلّی بر اساس تقابل معنایی ۴۱
- ۲-۳-۶- انواع تقابل دوتایی در یَغشی و تَجَلّی بر اساس ساده‌ی منطقی ۴۱
- ۲-۳-۷- انواع تقابل دوتایی در تقابل‌های دوتایی یَغشی و تَجَلّی ۴۲
- ۲-۳-۸- انواع تقابل دوتایی در یَغشی و تَجَلّی در مکتب‌های ساختارگرا
- و فرمالیسم ۴۲
- ۲-۴-۱- تقابل ذَکر و اُنْثی ۴۲
- ۲-۴-۱-۱- ذَکر ۴۲

- ۴۳..... ۲-۴-۲- اُنْثَى
- ۴۴..... ۳-۴-۲- ویژگی‌های زن و مرد
- ۴۶..... ۴-۴-۲- اشتراک زن و مرد در هدف غایی آفرینش
- ۴۹..... ۵-۴-۲- اتحاد زن و مرد در روانشناسی یونگ
- ۵۱..... ۶-۴-۲- اتحاد زن و مرد از دیدگاه عرفان نظری ابن عربی
- ۵۲..... ۷-۴-۲- انواع تقابل دوتایی در ذَکَر و اُنْثَى بر اساس الفاظ متباین
- ۵۲..... ۸-۴-۲- انواع تقابل دوتایی در ذَکَر و اُنْثَى بر اساس صفات مشترک
- ۵۲..... واج‌ها (متغیرها)
- ۵۳..... ۹-۴-۲- انواع تقابل دوتایی در ذَکَر و اُنْثَى بر اساس تقابل معنایی
- ۵۳..... ۱۰-۴-۲- انواع تقابل دوتایی در ذَکَر و اُنْثَى بر اساس تقابل ساده‌ی منطقی
- ۵۳..... ۱۱-۴-۲- انواع تقابل زیباشناختی در تقابل‌های دوتایی ذَکَر و اُنْثَى
- ۵۳..... ۱۲-۴-۲- انواع تقابل دوتایی در ذَکَر و اُنْثَى در مکتب‌های ساختارگرا
- ۵۴..... و فرمالیسم
- ۵۴..... ۵-۲- تقابل اَعْطَى و بَخِلَ
- ۵۴..... ۱-۵-۲- اَعْطَى
- ۵۵..... ۲-۵-۲- بَخِلَ
- ۵۶..... ۳-۵-۲- انواع تقابل دوتایی در اَعْطَى و بَخِلَ بر اساس الفاظ متباین
- ۵۶..... ۴-۵-۲- انواع تقابل دوتایی در اَعْطَى و بَخِلَ بر اساس صفات مشترک
- ۵۶..... واج‌ها (متغیرها)
- ۵۷..... ۵-۵-۲- انواع تقابل دوتایی در اَعْطَى و بَخِلَ بر اساس الفاظ تقابل معنایی
- ۵۷..... ۶-۵-۲- انواع تقابل دوتایی در اَعْطَى و بَخِلَ بر اساس الفاظ ساده‌ی منطقی
- ۵۷..... ۷-۵-۲- انواع تقابل زیباشناختی در تقابل‌های دوتایی اَعْطَى و بَخِلَ
- ۵۷..... ۸-۵-۲- انواع تقابل دوتایی در اَعْطَى و بَخِلَ در مکتب‌های ساختارگرا
- ۵۷..... و فرمالیسم

- ۵۷..... ۲-۶- تقابل اِثْقَى و اِسْتَعْنَى
- ۵۷..... ۲-۶-۱- اِثْقَى
- ۵۸..... ۲-۶-۲- اِسْتَعْنَى
- ۵۹..... ۲-۶-۳- انواع تقابل دوتایی در اِثْقَى و اِسْتَعْنَى بر اساس الفاظ متباین
- ۲-۶-۴- انواع تقابل دوتایی در اِثْقَى و اِسْتَعْنَى بر اساس صفات مشترک
- ۶۰..... واج‌ها (متغیرها)
- ۶۰..... ۲-۶-۸- انواع تقابل دوتایی در اِثْقَى و اِسْتَعْنَى بر اساس تقابل معنایی
- ۶۰..... ۲-۶-۷- انواع تقابل دوتایی در اِثْقَى و اِسْتَعْنَى بر اساس تقابل ساده‌ی منطقی
- ۶۰..... ۲-۶-۷- انواع تقابل دوتایی در تقابل‌های دوتایی اِثْقَى و اِسْتَعْنَى
- ۲-۶-۸- انواع تقابل دوتایی در اِثْقَى و اِسْتَعْنَى در مکتب‌های ساختارگرا
- ۶۱..... و فرمالیسم
- ۶۱..... ۲-۷- تقابل صَدَقَ و کَذَبَ
- ۶۱..... ۲-۷-۱- صَدَقَ
- ۶۲..... ۲-۷-۲- کَذَبَ
- ۶۲..... ۲-۷-۳- انواع تقابل دوتایی در صَدَقَ و کَذَبَ بر اساس الفاظ متباین
- ۲-۷-۴- انواع تقابل دوتایی در صَدَقَ و کَذَبَ بر اساس صفات مشترک
- ۶۲..... واج‌ها (متغیرها)
- ۶۲..... ۲-۷-۵- انواع تقابل دوتایی در صَدَقَ و کَذَبَ بر اساس تقابل معنایی
- ۶۳..... ۲-۷-۶- انواع تقابل دوتایی در صَدَقَ و کَذَبَ بر اساس تقابل ساده‌ی منطقی
- ۶۳..... ۲-۷-۷- انواع تقابل دوتایی در تقابل‌های دوتایی صَدَقَ و کَذَبَ
- ۲-۷-۸- انواع تقابل دوتایی در صَدَقَ و کَذَبَ در مکتب‌های ساختارگرا
- ۶۳..... و فرمالیسم
- ۶۳..... ۲-۸- تقابل یُسْرِی و عُسْرِی
- ۶۳..... ۲-۸-۱- یُسْرِی

۲-۸-۲- عُسری ۶۵

۲-۸-۳- انواع تقابل دوتایی در یُسری و عُسری بر اساس الفاظ متباین ۶۶

۲-۸-۴- انواع تقابل دوتایی در یُسری و عُسری بر اساس صفات مشترک

و اوجه متغیرها) ۶۶

۲-۸-۵- انواع تقابل دوتایی در یُسری و عُسری بر اساس تقابل معنایی ۶۶

۲-۸-۶- انواع تقابل دوتایی در یُسری و عُسری بر اساس تقابل ساده‌ی منطقی ... ۶۷

۲-۸-۷- انواع تقابل زیباشناختی در تقابل‌های دوتایی یُسری و عُسری ۶۷

۲-۸-۸- آراء قابل دوتایی در یُسری و عُسری در مکتب‌های

ساختارگرا و فرمالیسم ۶۷

۲-۹-۱- تقابل اخیره و اولی ۶۷

۲-۹-۱- اخیره ۶۷

۲-۹-۲- اولی ۶۹

۲-۹-۳- ویژگی‌های دنیا و آخرت ۶۹

۲-۹-۴- انواع تقابل دوتایی در اخیره و اولی بر اساس الفاظ متباین ۷۵

۲-۹-۵- انواع تقابل دوتایی در اخیره و اولی بر اساس صفات مشترک

و اوجه (متغیرها) ۷۵

۲-۹-۶- انواع تقابل دوتایی در اخیره و اولی بر اساس تقابل معنایی ۷۶

۲-۹-۷- انواع تقابل دوتایی در اخیره و اولی بر اساس تقابل ساده‌ی منطقی ۷۶

۲-۹-۸- انواع تقابل زیباشناختی در تقابل‌های دوتایی اخیره و اولی ۷۶

۲-۹-۹- انواع تقابل دوتایی در اخیره و اولی در مکتب‌های ساختارگرا و فرمالیسم ۷۷

فصل سوم: آراء برخی از متفکران درباره‌ی تقابل‌های دوتایی

۳-۱- تقابل‌های دوتایی در آراء افلاطون ۸۰

۳-۲- تقابل‌های دوتایی در آراء فردینان دو سوسور ۸۱

۳-۳- تقابل‌های دوتایی در آراء رولان بارت ۸۲

۸۴.....	۳-۴- تقابل‌های دوتایی در آراء رومن یا کوسن
۸۷.....	۳-۵- تقابل‌های دوتایی در آراء زاک دریدا
۹۰.....	۳-۶- تقابل‌های دوتایی در آراء پروفیسور لطفی زاده
	فصل چهارم: کارکردهای تقابل‌های دوتایی سوره‌ی اللیل در کتیبه‌های آن
	(با تأکید بر نسخ خطی قرآن کریم)
۹۴.....	۴-۱- تعریف کتیبه
۹۴.....	۴-۱-۱- انواع کتیبه‌ها
۹۵.....	۴-۱-۱- کتیبه و دیگر آرایه‌ها
۹۵.....	۴-۲- تعریف تنسیخ
۹۵.....	۴-۲-۱- اسلیب
۹۷.....	۴-۲-۲- ترنج
۹۷.....	۴-۲-۳- لچکی
۹۸.....	۴-۳- خوشنویسی و انواع آن
۹۹.....	۴-۳-۱- فهرست و خلاصه‌ی قواعد کئی خط
۹۹.....	۴-۳-۲- قاعده‌ی اصول
۱۰۲.....	۴-۳-۳- تطبیق قاعده‌ی اصول خوشنویسی با تقابل‌های دوتایی سوره‌ی اللیل
	۴-۴- نمادشناسی رنگ نقوش، زمینه و کادر کتیبه‌ها و تنسیخ آن با
۱۰۸.....	تقابل‌های دوتایی سوره‌ی اللیل
	۴-۴-۱- تطبیق تقابل دوتایی لیل و نهار با تقابل دوتایی رنگ‌های
۱۰۹.....	لاجورد و طلایی
	۴-۴-۲- تطبیق تقابل دوتایی یغشی و تجلی با تقابل دوتایی رنگ‌های
۱۱۴.....	لاجورد و طلایی
	۴-۴-۳- تطبیق تقابل دوتایی ذکر و اُنتی با تقابل دوتایی رنگ‌های
۱۱۴.....	سرخ و سبز روشن

۴-۴-۴- تقابل‌های دوتایی اَعْطَى وَ بَخِلَ، اِتَّقَى وَ اسْتَغْنَى، صَدَّقَ وَ كَذَّبَ با تقابل

دوتایی رنگ‌های سفید و سیاه ۱۱۹

۴-۴-۵- تطبیق تقابل دوتایی یُسری و عُسری با تقابل دوتایی رنگ‌های

آبی روشن و نارنجی ۱۲۴

۴-۴-۶- تطبیق تقابل دوتایی اِخْرَةُ و اَوَّلَى با تقابل دوتایی رنگ‌های بنفش، زرد

روشن (دنیای ممدوح) و زرد تیره، سبز تیره (دنیای مذموم) ۱۳۰

۴-۴-۷- نُت بای مربوط به رنگ‌های تقابل‌های دوتایی سوره‌ی اللیل ۱۳۸

۴-۵- تبدیل درانگی‌ها به یگانگی ۱۴۰

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهاد ۱۵۵

فهرست منابع و مآخذ ۱۶۱

فهرست جدول‌ها

جدول ۱-۲- تقابل‌های دوتایی سوره‌ی اللیل و انواع آن ۷۸

جدول ۱-۳- چکیده‌ی تطبیق آراء مسخران تقابل‌های دوتایی سوره‌ی اللیل ۹۲

جدول ۱-۴- کارکردهای هنری تقابل‌های دوتایی سوره‌ی اللیل در کتیبه‌های آن ۱۴۰

فهرست شکل‌ها و تصاویر

شکل ۱-۴- ترنج ساخته شده از شاخه‌های اسلیمی ۹۶

شکل ۲-۴- نقش لچکی ۹۸

تصویر ۱-۴- نسخه‌ی خطی سوره‌ی اللیل با کتیبه (مربوط به لیل، جورد، La) ۱۴۳

تصویر ۲-۴- نسخه‌ی خطی سوره‌ی اللیل با کتیبه (مربوط به نهار، طلایی و Mi) ۱۴۴

تصویر ۳-۴- نسخه‌ی خطی سوره‌ی اللیل با کتیبه (مربوط به ذکر، سرخ و Do) ۱۴۵

تصویر ۴-۴- نسخه‌ی خطی سوره‌ی اللیل با کتیبه

(مربوط به انشی، سبز روشن و Fa) ۱۴۶

تصویر ۵-۴- نسخه‌ی خطی سوره‌ی اللیل با کتیبه

(مربوط به اَعْطَى، اِتَّقَى وَ صَدَّقَ، سفید و Si) ۱۴۷

تصویر ۴-۶- نسخه‌ی خطی سوره‌ی اللیل با کتیبه

۱۴۸ (مربوط به بَخل، اِسْتَفْنٰی و کَذَّبَ، سیاه و سکوت)

تصویر ۴-۷- نسخه‌ی خطی سوره‌ی اللیل با کتیبه

۱۴۹ (مربوط به یُسْرِی، آبی روشن و Sol)

تصویر ۴-۸- نسخه‌ی خطی سوره‌ی اللیل با کتیبه

۱۵۰ (مربوط به عُسْرِی، نارنجی و Re)

تصویر ۴-۹- نسخه‌ی خطی سوره‌ی اللیل با کتیبه

۱۵۱ (مربوط به اِخْرَءَ در صورت دنیای ممدوح، بنفش و Si)

تصویر ۴-۱۰- نسخه‌ی خطی سوره‌ی اللیل با کتیبه (مربوط به اَوَّلٰی

۱۵۲ (دنیای ممدوح، زرد، سبز و Mi)

تصویر ۴-۱۱- نسخه‌ی خطی سوره‌ی اللیل با کتیبه (مربوط به اِخْرَءَ

۱۵۳ (در صورت دنیای مذموم، زرد تیره و Mi)

تصویر ۴-۱۲- نسخه‌ی خطی سوره‌ی اللیل با کتیبه (مربوط به اَوَّلٰی

۱۵۴ (دنیای مذموم، سبز تیره و Fa)